

בתי נפש

שהשאר אחריו ברכה הגאון
רבי שלמה כהן זצ"ל אבד"ק צילץ
בן הגאון רבי משלם זלמן כהן זצ"ל אב"ד ור"מ פיורדא
בעל 'בגדי כהונה', 'משען המים' ו'נחלת אבות'

פרשת מקץ

וז"ל הא דלא ברא הקב"ה את העולם במידתה ולא היה להרוויח כו'. גם למה היו מותחין עד שבת. אך קודם שחטא אדם הראשון אזי יכול העולם למתוח והולך, משום דלא ימות שום איש, ובהכרח הוצרך להרוויח העולם מפני ישוב העולם. אבל ביום ששי בשעה שחטא אדם הראשון ונגזר המיתה, הוצרך הקב"ה לומר די, דאף בלי הרווחה היתה די לישוב כו' עכ"ל ע"ש. (וכן ראיתי בספר עטרת צבי בדרוש לשבת הגדול דף כ' מזה באריכות ע"ש, וא"כ לפ"ז שפיר מוכח דמחטא אדם הראשון בא המיתה לעולם.

תו אקדים מה דאיתא במדרש (ב"ר ה', ח', וכו' בגמרא חגיגה הנ"ל) משום הכי נקרא אל שדי, מי שאמר לעולמו די, ובמדרשים אחרים (עי' רמב"ן בראשית י"ז א', שמות ו' ב') מצינו אל שדי שמשדד המערכות, ועוד טעמים עיין במפורשים ומדרשים מזה. ותו אקדים מה דאיתא במדרש (ב"ר צ"ב א') על הך קרא ואל שדי יתן לכם רחמים, מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די ע"ש, וכן פירש"י סדר זו ע"ש, וא"כ מהך קרא ואל שדי יתן לכם רחמים, מוכח דמורה על שאמר לעולמו די.

ולפ"ז מבואר המדרש הנ"ל היטב, דוודאי כוונת המדרש למבעיא כמה תפלות חייב אדם בכל יום, חייב דייקא, ר"ל כמה תפלות הם חוב, או תפלת ערבית ג"כ חוב או אינו רק רשות. וא"כ בלא זה שפיר לא היה מבעיא ליה כלל, דאטו תפלת ערבית רשות דתיקן יעקב בחיר שבאבות מגרע גרע כנ"ל. וליכא למימר דיעקב לא מות כנ"ל, קשה מהיכי תיתי נימא כן. וליכא למימר כיון דהיה לו אחיזה בקנה של אדם הראשון, היא גופא קשיא מנ"ל דאדם הראשון הביא המיתה בעולם דווקא, (והא דכתיב (בראשית ב' י"ז) ביום אכלך ממנו מות תמות, היינו

איתא במדרש תנחומא סדר זו (ס' י"א) וז"ל, ואל שדי יתן לכם רחמים, ילמדנו רבינו כמה תפלות חייב אדם להתפלל בכל יום עכ"ל. והוא תמוה מאי שייכות יש לשאלה זו להך קרא דווקא.

ונ"ל לבאר דרך דרוש, עפ"י מה שהקשה הזהר (עי' פנ"ח שער מנחה ומעריב פ"ד, ושעה"כ דף מ"ב:) למה תפילת ערבית רשות (ברכות כ"ז), הא יעקב הוי בחיר שבאבות, וא"כ מהיכי תיתי יהיה תפלת ערבית שתיקן יעקב רשות. וראיתי במפורשים תירוץ על קושיא זו, עפ"י מ"ש הרמב"ן (בספר הבטחון) משום הכי תקנו האבות התפלות כדי שיהיו שפתותיהם דובבות בקבר, וכיון דיעקב לא מות (תענית ה'), משום הכי תפלת ערבית רשות (ועיין בברכת שמואל פ' וארא בהג"ה מבהמ"ח) ובעיר דוד מזה).

והנה הך גופא אי דיעקב לא מות תליא בפלוגתא, או דהמיתה בא מחמת חטא אדם הראשון דווקא, או דזולתו כבר היה נגזר המיתה בעולם הזה כדאיתא במדרש רבה (ב"ר ט', י') והנה טוב מאד זה המות (בראשית א' ל"א). דהעשרה מאמרות (מאמר צבאות ה' ח"א פ"ט ע"ש, ועי' כתנות אור פ' שמיני ד"ה גמ' בפ"ק דתענית) כתב משום הכי יעקב לא מות, משום דהיה לו אחיזה בקנה של אדם הראשון, וא"כ לא נהנה מאכילת עץ הדעת, ומשום הכי לא מות ע"ש. וא"כ ממילא אי אף זולת חטא אדם הראשון היה המיתה, א"כ אין לנו סברה לומר דיעקב לא מות, וא"כ הדרא הקושיא לדוכתיה למה תפלת ערבית רשות.

אמנם לכאורה מוכח דאדם הראשון הביא המיתה בעולם ולא זולתו, דהנה איתא במס' חגיגה (י"ב. ועיין ב"ר י"ט) דהעולם היה מותח והולך עד שבת ואח"כ אמר הקב"ה די. והקשה העיר דוד סי' רל"ה

לכהונה גדולה, ושאר לוויים זכו לעבודת המשכן תחת בכורי ישראל. ובפ' שמות איתא במדרש רבה (שמו"ר מ"ח ד', וכ"ה במס' סוטה י"א): ויעש להם בתים (שמות א' כ"א), בתי כהונה בתי לוייה כו', א"כ משמע מחמת זה זכה לכהונה. אך על זה הטעם הקשו המפורשים אם כן הוי משה נמיו להיות כהן, דג"כ היה זרעה של יוכבד, משא"כ לטעם הראשון משום שאהרן היה פטר רחם והוי בכור לא קשה מידי, עיין במפורשים מזה.

ותו אקדים מה דאיתא בפרשת דרכים (דרוש א' ד"ה ויש סעד) על מה דאיתא במדרש רבה פ' מקץ (צ"ב, ד') וטבוח טבח והכן (מ"ג, ט"ז) [אין והכן] אלא שבת, הה"ד (שמות ט"ז, ה') והיה ביום הששי והכינו, הדא אמרה ששמר יוסף את השבת עכ"ל. והקשה הפרשת דרכים הנ"ל, הא קי"ל (סנהדרין נ"ח): גוי ששבת חייב מיתה דכתיב (בראשית ח' כ"ב) יום ולילה לא ישבותו, וא"כ האיך שמר יוסף את השבת. ותיירץ, דיצאו מכלל בני נח אפילו להקל, ע"ש. והביא ראייה לזה, מהא דאיתא בסנהדרין דף נ"ח (ע"ב) אמר רבי חנינא גוי שהכה את ישראל חייב מיתה, שנאמר (שמות ב' י"ב) ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי, ופירש"י ויך את המצרי משום דהכה את העברי. וא"כ על כרחך צריך לומר כנ"ל דיצאו מכלל בני נח לגמרי, דהא פשיטא דבן נח המכה לבן נח חברו אינו חייב מיתה, ואם איתא דלא יצאו מכלל בני נח כו' האיך הותר למשה רבינו להרוג את המצרי, כיון שכפי דיני בני נח לא היה חייב מיתה. אלא ודאי ס"ל לתלמודא דידן דיצאו מכלל בני נח לגמרי אפילו להקל עכ"ל. היוצא לנו מזה אי דיצאו מכלל בני נח, שפיר שמר יוסף השבת, ושפיר הרג משה המצרי, אבל אי לא יצאו מכלל בני נח, שפיר קשה למה שמר יוסף השבת, ולמה הרג משה המצרי.

תו אקדים מה דאיתא במפורשים, משום הכי לא זכה משה לכהונה, כיון שהרג המצרי, וכהן שהרג הנפש לא ישא את כפיו (ברכות ל"ב, א') או"ח קכ"ח סעיף ל"ה) ע"ש. והנה כל זה אי שלא כדן הרג משה המצרי, אבל אי כדן הרג לא שייך זה.

ולפ"ז מתורץ תנא דבי אליהו הנ"ל, **וטבוח טבח והכן**, דהיינו ששמר יוסף השבת כנ"ל במדרש. וקשה קושית פרשת דרכים הנ"ל הא גוי ששבת חייב מיתה, וצ"ל דיצאו מכלל בני נח וכו'. ולפ"ז ממילא שפיר הרג משה למצרי, דגוי שהכה ישראל חייב מיתה וכו'. ולפ"ז קשה למה לא זכה לכהונה, וצ"ל דטעם הכהונה היה משום שהיה שייך לבכורים, וכולם טעו בעבודה זרה, משא"כ שבט לוי לא טעה, וניתן הכהונה לאהרן שהוא הבכור כנ"ל. ולפ"ז על כרחך צריך לומר שאהרן לא חטא בעגל, ולפ"ז קשה למה נדחה שבטו מחינוך המשכן. לזה אמר התנא דבי אליהו **שיש עוד רמז פה על חנוכה**, וא"כ יש לאהרן גדולה זו לעולמי עולמים עד ביאת המשיח במהרה בימינו, וכדברי המדרש הנ"ל. וקצרת.

(ליקוטים כת"י בית המדרש מס' 222)

דימות קודם זמנו עיין במפורשים מזה). אבל השתא דאמר קרא **ואל שדי יתן לכם רחמים**, וקשה למה הזכיר כעת דווקא שם אל שדי, אלא על כרחך צ"ל כוונתו היה מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די כנ"ל, ולפ"ז צ"ל מתחלה היה העולם מרחיב והולך, והיא גופא קשיא למה, וצ"ל קודם חטא אדם הראשון לא היתה המיתה, והיה קטון מהכיל כל העולם להחזיק כולם, אי לאו העולם היה מרחיב תמיד, (ועיין בעטרת צבי מזה באריכות, וגם למה לא ברא הקב"ה ארץ כמדתה כי יודע עתידות, ע"ש ותמצא מרגוע לנפשיך וכאן קצרת). וא"כ לפ"ז כיון דאדם הראשון הביא מיתה לעולם, שפיר י"ל כיון דיעקב היה לו אחיזה בקנה ולא נהנה מאכילת עץ הדעת, לא מת כמ"ש העשרה מאמרות הנ"ל, וא"כ שפיר אפשר לומר תפלת ערבית רשות, ומשום הכי שפיר שאל עכשיו דווקא על כך קרא **כמה תפלות חייב אדם להתפלל**, חייב דייקא, כנ"ל או תפלת ערבית ג"כ חוב או לא, כיון דלא מת אפשר דעיקר טעמו שיהיה שפתותיהם דובבות בקבר, וזה לא שייך ביעקב כיון דלא מת, או טעם אחר איכא דתקנו תפלות, וא"כ גם תפלת ערבית חוב וק"ל.

והואיל ברוב השנים חל חנוכה בשבוע זו לכן אמרתי להציג פה עמודי דרוש קטן לחנוכה... (א.ה. כאן בא הדרוש לחנוכה שהדפסנו בהגליון על חנוכה, משם תדרשנו).

לחנוכה ולסדר מקץ

איתא בתנא דבי אליהו (ל"ג) (והובא בספר אליה רבה בהל' חנוכה (תר"ע סק"י)) **טבוח טבח והכן**, ח"י"ת מן טב"ח והכ"ן יחד המה תיבת חנוכה, וטבוח טבח במספר מ"ד כמנין נרות של חנוכה ע"ש. ולכאורה יש לדקדק למה רמז כאן חנוכה, ומאי בעי התנא דבי אליהו בזה.

ונ"ל לבאר עפ"י מה דאיתא במדרש רבה סדר בהעלותך (ט"ו, ו') לפי שראה אהרן שהקריבו כל הנשיאים ושבט אפרים בשביעי, אמר אוי לי שמא בשבילי נדחו שבטי מלהקריב, א"ל הקב"ה לגדולה מזו אתה מתוקן שנאמר (במדבר ח' ב') בהעלותך את הנרות כו', שלך לעולם קיים ושלחם בטל. והקשה הרמב"ן (שם) הלא אי חרוב בית המקדש אף המנורה נמי בטל, ולמה קאמר לעולם קיים. ומפרש דקאי על נרות דחנוכה שעשה הקב"ה נס ע"י הכהנים ארבעה בני חשמונאי, ועל ידי כך מוכרחין להדליק עד ביאת המשיח, וכן איתא בספר זית רענן ע"ש. היוצא לנו מזה, דנוכל למטעי ולומר דשבט לוי נדחו מנשיאים בחינוך המשכן מכח אהרן שעשה העגל ח"ו, אבל מכח חנוכה אדרבה עלה לגדולה יותר כנ"ל.

והנה זה תליא בהנהו תרי טעמים למה נטל אהרן הכהונה, אחד איתא במדרש רבה פ' נשא (ו' ב') שבכורי ישראל נפסלו מן הכהונה מפני שטעו בעגל, אבל שבט לוי שלא טעה בעגל, זכה אהרן שהיה בכור

חשק שלמה מקץ

ויהי מקץ שנתיים ימים וגו'. ואיתא במדרש רבה סדר זו (פ"ט, א') **קץ שם לחשך** (איוב כ"ח, ג'), **זמן נתן לחשך כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום עכ"ל.** ויש לדקדק מאי בעי בזה המדרש שפתח ודרש זמן נתן ליוסף וכו', פשיטא הכל הוא מאת ה' ב"ה.

כדי לבאר, נבאר נמי הסמיכות הפרשות, דכתיב מקודם **ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו, ויהי מקץ וגו'.** גם כפל לשון ולא זכר וישכחהו, וכבר דברו מזה המפורשים.

אבל אמרתי עפ"י המבואר אצלי לעיל סדר וישב על מאמר יוסף אל שר המשקים בפתרון חלומו, כי אם זכרתי אתך כאשר יטב לך ועשית נא עמדי חסד והזכרתי אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה, ויש לדקדק, חדא קושיית המפורשים מהיכא תיתי צדיק כיוסף בוטח לבו בבן אדם שאין לו תשועה, ועוד כפל הזכירות.

והנה בפשיטות אמרתי על מה שבטח לבו בשר המשקים, עפ"י מה שדקדקתי עוד מלת נא מיותרת, הוי סגי לומר ועשית עמדי חסד וגו'. אבל אמרתי עפ"י מה דאיתא במדרש רבה סדר וישב (פ"ח, ה') בחלום שר המשקים נרמז ג"כ גאולתן של ישראל ממצרים, ע"ש שדרש והנה גפן אלו ישראל ע"ש, ובהיפך אצל שר האופים נרמז בשורה רעה ע"ש, ולפיכך גם יוסף בשר טוב לשר המשקים ורעה לשר האופים. ופירש היפה תואר היינו שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחייב ע"י חייב, וכתב הנזר הקודש מזה משמע דשר המשקים היה זכאי, וזה נראה כסותר להא דאמרין במדרש רבה סדר זו (פ"ט, ז') ארורים רשעים שאין טובתן שלימה שנאמר נער עברי עבד, נער שוטה עברי שונא כו', והובא ברש"י ג"כ סדר זו, ע"ש בנזר הקודש פרשה פ"ט, אבל לפי פשוטא י"ל דבאמת שר המשקים היה זכאי רק החמיץ אח"כ.

תו איתא במפורשים דוודאי מותר לבטוח בסתם בני אדם, בהיות לבו נכון בטוח בה', אלא שבא לגלגל תשועת ה' ע"י האדם בהשתדלות האנושי לקרב הדבר אל הטבע, ואין בזה פגם, ואדרבה ראוי לעשות כן, שאין לסמוך על הנס, וכדאמרין (מדרש שו"ט תהלים כ"ג, א') יכול ישב ובטל תלמוד לומר (דברים ב' ז') (יברכך ה' בכל אשר תעשה) [כי ה' אלהיך ברכך בעל מעשה ידך]. ואין איסור אלא לבטוח בהם לבד, בהיותו מסיר בטחונו מה', וכדכתיב (ירמ' י"ז, ה') ארור הגבר אשר יבטח באדם וגו' ומן ה' יסור לבו. אך כתב הנזר הקודש במדרש רבה פרשה פ"ט דעל אדם רשע אסור לבטוח כלל, אפילו באינו מסיר בטחונו מה' אלא שבא לגלגל תשועת שמים על ידו וכנ"ל. והיינו לפי שבאמת תשועת שמים הבא בהשגחה אינו אלא ע"י זכאי ולא ע"י חייב, וכדאמרין (שבת ל"ב.) מגלגלין זכות ע"י זכאי וחוב ע"י חייב, ואדרבה הבוטח ברשע גורם רעה לעצמו, ע"ש באריכות.

וזהו שדייק יוסף באומרו כי אם זכרתי ועשית נא עמדי חסד

וגו', נא דייקא, ר"ל באשר את עכשיו שאנכי רואה שאתה זכאי ע"י החלום, שנרמז בו ג"כ עוד בשורה טובה לישראל כנ"ל, וא"כ שפיר אני בוטח בך שיתגלגל תשועת שמים על ידך והזכרתי אל פרעה וגו', ונכון.

או י"ל כך עפ"י שדקדקתי עוד, תיבת אתך מיותרת, דהוי סגי לומר כי אם זכרתי כאשר יטב לך וגו'. אבל אמרתי עפ"י מה דאיתא במדרש רבה לעיל סוף סדר וישב (פ"ח, ז') ולא זכר שר המשקים, כל היום היה מתנה תנאים וקושר קשרים ובא מלאך והופכן ומתירן, ופי' כלומר שהיה עושה לעצמו סימנים וקשרים להזכיר את יוסף, ומלאך בא והופכן ומתירן, כדי שהיא נזכר אח"כ בהשגחת ה' ב"ה להתגלגל זכרונו לטובה ע"י חלום פרעה, וע"ש בנזר הקודש מזה.

והנה כבר ידוע דמצינו ברז"ל (ברכות נ"ו.) בר הדיא הוי מפשר חלמא, מאן דיהיב ליה אגרא מפשר ליה למעליותא, ומאן דלא יהיב ליה אגרא מפשר ליה לגריעותא. והנה יוסף הבין וראה ע"י חלום שר המשקים אשר נרמז בו גאולת ישראל ממצרים, שעל ידי שר המשקים ימלוך יוסף, ויבוא יעקב איש וביתו למצרים, וכנ"ל במדרש רבה לעיל סדר וישב. ואם כן עלה על דעת יוסף לומר אולי יאמר נא שר המשקים הוא עשה את כל אלה שהגביה ליוסף. וגם אולי יאמר לפי שרצה יוסף שיזכור אותו כאשר יטיב לו, לכן פתר לו לטובה וכנ"ל אצל בר הדיא. ולזה הקדים ואמר לו בפתרון חלומו מיד, וזאת נמי אני מודיע לך, **כי אם זכרתי אתך,** אתך דייקא, ר"ל שתזכור אותי אתך בינך לעצמך, אז וודאי **ועשית נא עמדי חסד,** ר"ל מיד עכשיו תעשה עמי חסד, אבל באמת אתה בינך לעצמך אל תזכור אותי כלל, רק **והזכרתי אל פרעה,** אל פרעה דייקא, בהיות פרעה צריך אלי ע"י החלום, אז פתאום יבוא לך הזיכרון מן השמים כדי להזכרני לפני פרעה, וזה הכל תהיה בהשגחה מן השמים עלי, וגם אז **והוצאתני מן הבור הזה,** ר"ל לא תהיה כוונתך רק להוציא אותי מן הבור הזה, אבל לא להעלות אותי לגדולה, כאשר באמת אמר נער עברי עבד ועבד אינו מולך, כדאיתא כל זה במדרש רבה בזה הסדר, וגם בינו לבין עצמו לא זכר כלל שר המשקים, כי אף שקשר קשרים בא מלאך ומתירן כנ"ל באריכות, רק הכל היה בהשגחת ה' ב"ה על יוסף וכנ"ל במדרש רבה, ומזה תדע כי לאו להטיב עמי כוונתי בפתרון חלומי, כי ה' ב"ה הוא הטוב הוא מטיב עמי בזמן הראוי כנ"ל, וממילא לא בטח כלל יוסף בשר המשקים, רק הודיע לו הכל מה שעתיד להיות, שאל יגבה לבב שר המשקים אח"כ לומר שכחו ועוצם ידו עשה גדולת יוסף במצרים וכנ"ל והבן.

ועוד י"ל עפ"י מה דאיתא בס' זרע ברך ראשון על הא דאיתא במדרש (פ"ט, ג') למה ניתוסף ליוסף שתי שנים, כדי שיחלום פרעה ויתגדל ע"י חלום. וקשה למה לא הקדים חלום פרעה מקודם, ותירץ

רק מה שעתידי להיות, ומשום הכי אמר בלשון כי אם זכרתי וממילא לא בטח בו כלל וכן"ל באופנים ראשונים.

והנה הא דלא זכר שר המשקים את יוסף, י"ל או דלא זכר אותו לפני פרעה כי לא רצה בטובתו יוסף, וכן"ל באמת בשם מדרש רבה ארורים רשעים שטובתן אינה שלימה כו' (עיין לעיל באופן ראשון), וא"כ משום הכי לא רצה להזכיר אותו לפני פרעה, אבל בינו לבין עצמו שפיר זכר שר המשקים ביוסף. אבל גם י"ל ששר המשקים לא זכר כלל ביוסף, אף בינו לבין עצמו, כי נשכח ממנו מכל וכל, כדי שיתגדל ע"י חלום ולא דרך הטבע כנ"ל בזרע ברך ובמדרש.

וזהו סמיכות הפרשיות **ולא זכר שר המשקים**, ר"ל שלא זכר את יוסף לפני פרעה, וגם **וישכחהו**, בינו לבין עצמו ג"כ לא זכר ביוסף, כי וישכחהו מכל וכל כנ"ל, אבל אם היה זוכר בינו לבין עצמו באמת היה מטיב עם יוסף. אך לפ"ז פן תאמר דהשכחה היה מחמת עונש יוסף שבטח בו וכן"ל בתחלת דברינו, ולזה אמר **ויהי מקץ שנתיים ימים**, ר"ל הקץ של יוסף לא היה כי אם אחר שנתיים ימים, ומטעם **ופרעה חולם**, כדי שיתגדל ע"י חלום וכן"ל במדרש.

וזהו נמי דברי מדרש רבה שהתחלנו, **זמן נתן ליוסף כמה יעשה באפילה בבית אסורים, וכיון שהגיע הזמן ופרעה חולם**, ר"ל מתחלה כבר היה כך הזמן להיות יוסף בבית אסורים עד שיתגדל ע"י חלום וכן"ל, אבל לא ח"ו כי נענש יוסף בזה, כי לא בטח בו כלל, וכאופנים שכתבנו לעיל בביאור מאמר יוסף כי אם זכרתי וגו', ומבואר הכל.

עפ"י מה שכתבו הקדמונים על קרא סדר וישב (מ, כ) ויהי ביום השלישי יום הולדת פרעה וגו', לפי שהוא מנהג המלכים לפטור את כל האסורים בזמן שיש להם איזה שמחה, ולכך הוציא גם את שר המשקים, רק את שר האופים שחטא ביותר תלה ע"כ. ולפי זה היה לפטור גם את יוסף, שהיה אז בבית הסוהר. אבל היה סבה מן השמים לעכבו שם עוד שתי שנים, כדי שיתגדל ע"י החלום דווקא, ולא יצא משם דרך הטבע מכח הולדת פרעה עם שאר החבויים, ע"ש בזרע ברך שמאריך בזה.

וכבר נזכר לעיל שיוסף ראה והבין הכל, ע"י שר המשקים יבואו ישראל למצרים ויהיה הגאולה, כנ"ל במדרש רבה באופנים הראשונים הנ"ל.

ולפ"ז כיון שאמר יוסף **הלא לאלקים פתרונים**, ואח"כ אמר **זה פתרוננו**, שאחר שלשת ימים יוצא מבית האסורים, אך פן ואולי יאמר נא שר המשקים מכח שכלו אומר כן, באשר שיודע אחר שלשת ימים יום הולדת פרעה, ואז דרכו של מלכים לפטור את כל האסורים כנ"ל, ומשום הכי פתר כן, אבל אין זה הפתרון ממש של חלומנו. לזה הוסיף עוד יוסף, גם זה שייך לפתרון שלך, **כי אם זכרתי ועשת עמדי חסד והזכרתי אל פרעה והוצאתני מבור הזה**, ר"ל גם זה ראיתי בחלומך ע"י שתזכרתי תוצאתי מהבור הזה, כנ"ל שראה יוסף הכל ברמז, ומעתה למה צריך אני להזכרתך, ולמה לא יפטור אותי פרעה ג"כ ביום הולדת פרעה, לפי שאתה סובר משום הכי אני פתרת לך כן, אלא ודאי שאינו כן, רק זהו הפתרון הגמור שראיתי בחלומך שאתה לבד תזכה לצאת מבית האסורים, וא"כ לפ"ז הרי לא אמר יוסף לשר המשקים

יו"ל מכת"ק ע"י

להערות והארות:

seforimvelt@gmail.com